

to control the general situation regarding aggression and thus loses an active role in the development of the general picture of the world. Neglect of the principles of equality and respect for the requirements of gender equality automatically leads to gender violence; it is the result of the application of the ideology of the last century and reflects the level of development of all types of socio-cultural and economic relations. Sexual violence, as we see from present and past experience, is a typical phenomenon during armed conflicts. Often, the possibility of unpunished violence against captured and defeated is perceived as one of the trophies of war, but sometimes, especially during inter-ethnic conflicts, it is interpreted as an audacious manifestation of the prevailing stereotypes of hegemonic masculinity. During armed conflict, sexual violence is often used as a means of psychological warfare to demoralize the adversary or as an act of incitement to commit specific violence. We emphasize that such behavior is especially relevant for patriarchal societies, where maturity and courage are associated with violence, dominance and oppression of the weak or defenseless as a manifestation of power. It has been established that gender difference in such authoritarian societies serves as a justification for inequality and discrimination and is formed and reproduced by power structures in all spheres of socio-cultural and economic life.

Keywords: *sexual violence, gender violence, aggression, patriarchal gender relations, patriarchal ideology.*

УДК 341.3(470+477):93/94

DOI: 10.31733/2078-3566-2022-6-139-147

Микола СЛОБОДЯНЮК[©]

доктор історичних наук, професор
(Український державний університет
науки і технологій, м. Дніпро, Україна)

**ЕВОЛЮЦІЯ ПРАВОВИХ ПРИНЦИПІВ
МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА
В КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ:
ВІД ВЕСТФАЛЬСЬКОГО ДОГОВОРУ ДО СЬОГОДЕННЯ**

Здійснено комплексний аналіз еволюції принципів міжнародного права від Вестфальського договору 1648 р. до сьогодення та ступінь дотримання цих принципів у взаєминах між росією та Україною. Доведено, що невиконання міжнародних зобов'язань є традиційним для урядів російської імперії, радянського союзу і російської федерації. Встановлено, що впродовж означеного періоду російське керівництво систематично порушувало всі підписані україно-російські угоди. Ухвалені останнім часом в росії законодавчі акти спрямовані на підрив основ колективної безпеки у світі та виводять цю державу за межі Статуту ООН і цивілізованих міжнародних відносин.

Ключові слова: *Україна, росія, міжнародне право, Віденська конвенція 1969 р., pacta sunt servanda, Статут ООН.*

Постановка проблеми. Вся епоха людського існування на Землі позначена постійними змінами технологій, соціальної структури, моралі та релігійних практик, ідеологій та наукових ідей, етносів і кордонів. Однак у масовій свідомості (та й серед інтелектуалів) доволі поширене переконання, що як була людина людині вовком в минулому, так і залишилася досьогодні, як ворогували держави між собою, так завжди і ворогуватимуть. Повномасштабна агресія росії проти України, розв'язана 24 лютого 2022 року, здається, лише підтверджує таку позицію. В такому разі перед українським народом постає питання: чи не варто теж боротися за своє виживання аморальними і злочинними методами? Однак якщо такий висновок є частково або повністю помилковим, то обрана стратегія може привести своїх прихильників до серйозної кризи чи навіть катастрофи. У цей важкий час випробувань кожен українець змушений щоденно робити вибір на користь того чи іншого способу боротьби і виживання. Наприклад, як повинен діяти народ України у відповідь на масові вбивства мирних жителів та знущання над полоненими? Дзеркально чи цивілізовано? Чи може Україна

© М. Слободянюк, 2022

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2218-0818>

ResearcherID: <http://www.researcherid.com/rid/Q-4590-2019>

nikslobo@gmail.com

відбити агресію і відновити свою територіальну цілісність легітимними методами? Досвід людських поколінь пропонує в таких випадках звертатися до норм міжнародного права.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми.

Проблема україно-російських відносин в контексті міжнародного права зацікавила помітну кількість вчених. Наприклад, до питання дотримання принципів міжнародного права в контексті російської агресії проти України звертався О. Задорожній [9]. Він дійшов висновку, що росія порушила всі 10 основних принципів міжнародного права. Причому робила це усвідомлено і системно. Міжнародна суб'єктність України стала темою колективної монографії вчених НАН України [19]. С. Задорожна комплексно дослідила теорію і практику функціонування міжнародно-правових принципів, а також їх місце в національному законодавстві та механізми реалізації [8]. Способи імплементації міжнародних норм в національне законодавство вивчала Н. Галецька [6]. Учасні політико-правових суб'єктів УРСР в розробці інститутів нового міжнародного права в період 1944–1991 рр. присвятила свою дисертацію Ю. Біленкова [1]. Міжнародно-правову експертизу анексії росією Криму здійснив О. Марусяк [12]. Д. Богатчук розглянула особливості принципу добросовісного виконання міжнародних зобов'язань [2]. Окремі аспекти російсько-українських взаємин у світлі міжнародного права висвітлювали й інші автори [7; 11]. Водночас проблема еволюції принципів міжнародного права та ступінь дотримання цих принципів у взаєминах між росією та Україною не знайшла спеціального висвітлення в науковій літературі.

Метою статті є здійснення комплексного ретроспективного і порівняльного аналізу еволюції принципів міжнародного права в період 1648–2022 рр. та дотримання або недотримання цих принципів у російсько-українських договорах, а також з'ясування впливу російсько-української війни на сучасну систему міжнародних відносин. Це дасть змогу не тільки повніше зрозуміти природу російсько-української війни, а й сприятиме пошукам траєкторії виходу з цього виснажливого конфлікту з урахуванням всього комплексу сучасних міжнародних відносин.

Виклад основного матеріалу. Всесвітня історія дала нам чимало прикладів ведення воєн без жодних правил. Водночас ми знаємо і про приклади протидії з дотриманням певних правил. Зокрема, у середньовічній Європі особливими ритуалами і звичаями ведення бойових дій відзначалися підрозділи важкоозброєної рицарської кінноти. По-різному складалися і міждержавні стосунки. Однак загалом чи не єдиним засобом вирішення міжнародних спорів була сила.

Перше юридичне закріплення правил ведення війни та співіснування багатьох держав сталося в межах Вестфальського миру. Він увінчав завершення Тридцятилітньої війни (1618–1648) між коаліціями протестантських та католицьких держав. Приголомшені тяжкими наслідками протистояння, європейські держави зрозуміли необхідність розробити механізми мирного вирішення конфліктів. А в разі, якщо конфлікту не вдалося запобігти, то обумовити його перебіг у певних цивілізованих межах.

За умовами миру в Європі вперше встановлювався порядок, заснований на концепції державного суверенітету. Тобто за кожною країною визнавалося право на незалежність у зовнішніх справах і невтручання інших у справи внутрішні. Отже, саме «Вестфаль» є початком принципу територіальної цілісності держав і непорушності їх кордонів. Принцип політичної рівноваги повинен був зафіксувати досягнуте сторонами співвідношення сил. Дотримання цього принципу мало здійснюватися мирними засобами і колективними санкціями проти порушника. Задекларовані принципи одразу стали порушуватися самими підписантами, але сам факт їх запровадження створював умови для зниження ризиків воєнної ескалації між державами.

Хоча Вестфальський мир безпосередньо не стосувався Східної Європи, але його положення були добре відомі як в Україні, так і в московії. З'ясуємо, чи вплинули нові принципи міжнародних взаємин на московсько-українські договори? Аналіз російсько-українських взаємин у контексті Вестфальського миру є цілком правомірним. Договори «Вестфаль», насамперед, стосувалися території Священної Римської імперії і врегульовували стосунки між різними державними утвореннями, що входили до її складу. Кожне з трьохсот територіальних утворень Священної Римської імперії мало різні межі самостійності у внутрішній та зовнішній політиці, які то розширювалися, то звужувалися залежно від поточного розкладу сил.

Подібна ситуація спостерігалася і в московії-росії. У її складі в різні часи існували протекторати й автономії з доволі широкими правами, в тому числі у зовнішніх відносинах: остзейські провінції, Башкірія, казахські жузи. Серед них була і Гетьманщина. Її статус у складі росії мав міжнародну суб'єктність і цілком співставний з державними утвореннями у складі Священної Римської імперії.

Завершення Тридцятилітньої війни збіглося з початком Визвольної війни українського народу проти польського поневолення (1648–1676). У 1654 р. Б. Хмельницький вступив в союз з московією проти Речі Посполитої. Підписану угоду, Березневі статті, можна охарактеризувати як міждержавний договір метрополії зі своїм протекторатом. Адже до цього договору і після його підписання Військо Запорозьке зберігало більшість ознак держави: окремі від московських військо, територію (на московсько-українському кордоні зберігалися митниці) і територіально-адміністративний поділ, правову і податкову системи, адміністрацію і внутрішнє самоуправління, зовнішню політику. Гетьман повинен був обиратися вільним голосуванням козаків, а царя повідомляли про результат виборів.

На практиці москва ніколи не дотримувалася цього договору і почала його порушувати майже одразу. Наприклад, за умовами Березневих статей московські війська розпочали бойові дії проти поляків. Однак ослабленням Варшави скористалася Швеція, яка також з півночі напала на Польщу. Успіхи шведів занепокоїли москву і тоді вона 24 жовтня 1656 р. укладає Віленське перемир'я з поляками, щоб разом з ними протистояти шведам. Козацьку делегацію навіть не допустили на переговори і нічого не повідомили про них. Відповідно до таких абсурдних рішень тепер українці з московитами воювали проти поляків, а московити з поляками билися зі шведами. Українці однозначно сприйняли цей крок як зраду і відповіли на нього підписанням в Радноті 6 грудня 1656 р. антипольського союзу зі Швецією, Бранденбургом, Трансильванією та литовським магнатом Б. Радзивілом.

Кожного наступного гетьмана московити примушували підписувати новий договір зі все більшим обмеженням прав і вольностей Війська Запорозького. Зокрема, вибори на гетьмана Ю. Хмельницького і підписання Переяславських статей (1659) відбувалося в оточенні 40-тисячного московського війська. За новою «угодою» козаки більше не могли вільно обирати гетьмана без дозволу царя. Заборонялося самостійно вступати у війну і мати дипломатичні стосунки з іншими державами. Гетьману заборонялося призначати й усувати полковників без дозволу і затвердження царя.

Московські статті (1665) з лівобережним гетьманом І. Брюховецьким звели автономію Козацької держави до символічного мінімуму і стали причиною втрати Брюховецьким гетьманської булави. Фактично, цар понизив статус Війська Запорозького з протектората на автономію. Серйозно ослабивши вплив козацтва, москвія вирішила, що може узгодити з поляками сепаратне, тобто в обхід домовленостей з українцями і всупереч їх інтересам, Андрусівське перемир'я (1667). Відповідно до нього москва залишала за собою Лівобережну Україну, але визнавала польську владу над Правобережжям. Київ з околицями на два роки залишався московським, а потім повинен був перейти під юрисдикцію Речі Посполитої. Негативні наслідки розриву цілісної країни на дві частини український народ відчуває дотепер. Вічний мир 1686 р. підтвердив положення Андрусівського перемир'я з невеликими поправками.

Поступове зменшення самостійності Козацької держави відбувалося і під час підписання Конотопських (1672), Коломацьких (1687) і Решетилівських (1709) статей. Після смерті І. Скоропадського Петро I взагалі не дозволив обирати наступного гетьмана, взявши курс на ліквідацію козацької автономії. Гетьманщиною тепер управляла Малоросійська колегія (1722–1727) на чолі з росіянином С. Вельяміновим.

Петро II все ж таки розпустив Малоросійську колегію і дозволив нарешті обрати гетьмана, оскільки очікувалася війна з Османською імперією і імператор потребував військової підтримки козаків. Новим гетьманом став Д. Апостол, за якого наглядачем залишався російський міністр-радник. Молодший син гетьмана відправився до Петербурга як заручник. З цим гетьманом договорів росія вже не підписувала. Йому просто видали указ імператора під назвою Рішительні пункти (1728). По смерті Д. Апостола імператриця Анна Іоаннівна також не дозволила обрати наступного гетьмана. Військом Запорозьким управляло Правління гетьманського уряду (1734–1750) з трьох росіян і трьох українців. Завдяки родинним зв'язкам останнім керівником

Гетьманщини став К. Розумовський (1750–1764). Хоча останній гетьман докладав чимало зусиль по модернізації війська, правової системи, освіти, політика імперії була спрямована на знищення всіх автономій. Врешті Катерина II примусила К. Розумовського зректися булави і скасувала автономію Гетьманщини. Як бачимо, впродовж століття росія повністю знищила всі гарантовані нею ж права і вольності України, прописані в Березневих статтях.

Поступово людство приходило до необхідності створити загальноприйняті і цивілізовані правила міжнародних відносин, включно з веденням збройних конфліктів. Страждання поранених під час Кримської та інших європейських воєн викликали стурбованість багатьох людей. Приватна ініціатива швейцарця Анрі Дюнан привела до створення у 1863 р. Міжнародного комітету Червоного Хреста для допомоги жертвам збройних конфліктів. Міжнародна спільнота надала цій установі широкі повноваження, які прописані в чотирьох Женевських конвенціях, підписаних у 1864, 1906, 1929 і 1949 р. У 1977 і 2005 р. до конвенцій додали три протоколи.

Револьюційним нововведенням цих конвенцій став важливий принцип міжнародного гуманітарного права: воєнні дії ведуться проти збройних сил противника, але заборонені проти хворих, поранених, полонених військовослужбовців та цивільного населення. Відповідно серйозним злочином вважається навмисне вбивство згаданих категорій, катування і нелюдяне поводження з такими особами, а також взяття заручників і руйнування майна, якщо це не викликано військовою необхідністю.

Женевські конвенції передбачають обов'язок країн-учасниць розшукувати і карати осіб, які скоїли або наказали вчинити будь-які дії, які порушують положення конвенцій. Такі особи розглядаються як воєнні злочинці і підлягають кримінальному переслідуванню на території країни, де вчинено злочини, або на території будь-якої країни-учасниці Женевських конвенцій, якщо вона має докази їхньої винуватості. Підписані конвенції не вплинули на російський спосіб ведення війни. Під час повномасштабної агресії росії проти України в 2022 р. зафіксовано численні порушення Женевських конвенцій російськими військовими, в тому числі захоплення в полон медиків [17] і вбивство поранених [14].

Подальший розвиток міжнародного гуманітарного права знайшов своє втілення у Гаазьких мирних конференціях (1899 і 1907 рр.), на яких підписано конвенції про закони і звичаї війни. Проаналізуємо ті, які стосуються сучасної російсько-української війни і були порушені під час неї: про мирне вирішення міжнародних спорів; про закони і звичаї сухопутної війни; про початок воєнних дій; про права та обов'язки нейтральних держав та осіб у разі сухопутної війни.

Наприклад, росія, напавши на Україну без оголошення війни, порушила конвенцію про початок воєнних дій, в якій чітко зазначено, що потрібно зробити попереднє і недвозначне попередження про початок воєнних дій. На особливу увагу заслуговує IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі від 18 жовтня 1907 р. Проаналізуємо лише деякі її статті [22]:

1. Негуманне поводження з полоненими з боку російських військ. Їх грабують, принижують і катують («Стаття 4. Військовополонені знаходяться під владою уряду супротивної сторони, а не окремих осіб чи підрозділів, які взяли їх у полон. З ними повинні поводитися гуманно») [5].

2. Вбивство полонених («Стаття 23. ...забороняється: ... вбивати чи ранили супротивника, який, склавши зброю або більше не маючи засобів захисту, беззастережно здався») [13].

3. Свідоме бомбардування мирних громадян і культурних об'єктів («Стаття 25. Забороняється будь-яким способом атакувати чи бомбардувати незахищені міста, селища, житлові будинки чи споруди») [23].

4. Мародерство («Стаття 28. Мародерство у місті чи місцевості, навіть у випадку, якщо його взяли штурмом, забороняється») [4; 18].

Зміст процитованих конвенцій та інформаційних повідомлень про дії росії на окупованих територіях дозволяє зробити висновок про масове порушення росією законів і звичаїв війни під час сучасної російсько-української війни.

Досвід Гаазьких конвенцій сприяв майбутньому створенню Версальської системи міжнародних відносин, Ліги націй та Міжнародного суду. Положення конвенцій про необхідність мирного і заснованого на принципах справедливості вирішення міжнародних спорів було внесено до Статуту ООН.

Під час Української національної революції (1917–1921) український народ змушений був оборонятися від більшовицької інтервенції з росії. 21 грудня 1917 р. вибухнула перша радянсько-українська війна. У січні 1918 р. радянські полки М. Муравйова після бою під Крутами розстріляли 27 полонених українських студентів, а невдовзі захопили Київ. Одразу був влаштований масовий терор, внаслідок якого було вбито від двох до п'яти тисяч мешканців міста. Як зізнавався сам Муравйов: «Ми йдемо вогнем і мечем встановлювати радянську владу. Я зайняв місто, бив по палацах і церквах ... бив, нікому не даючи пощади! 28 січня Дума (Києва) просила перемир'я. У відповідь я наказав душити їх газами...» [21]. Ці дії більшовиків стали злочином і грубим порушенням як Женевських, так і Гаазьких конвенцій.

Однак більшовики порушували міжнародне право не тільки на полі бою, а й на рівні міждержавних договорів. 3 березня 1918 р. більшовицька росія підписала Брестський мир з країнами Четверного союзу. Окрім іншого, сторони визнали Україну як незалежну державу. Однак через 8 місяців внаслідок капітуляції Німеччини 13 листопада 1918 р. більшовики анулювали свій підпис під цим договором та знову окупували Україну.

Після Першої світової війни і низки революцій в Європі виникла потреба створити нову систему колективної безпеки. Нею стала Версальсько-Вашингтонська система договорів (1919-1920). У її межах була вперше створена Ліга націй, яка об'єднала 58 держав світу. Метою цієї міжнародної організації стали запобігання воєнним діям, вирішення конфліктів шляхом мирних переговорів, роззброєння. Важливим інструментом збереження миру стали колективні дипломатичний тиск і санкції проти порушника. Однак суперечливий і не завжди справедливий характер міжвоєнного міжнародного устрою призвів до швидкої руйнації Версальської системи. Ліга націй не змогла перешкодити розв'язанню Другої світової війни і в 1946 р. була розпущена.

Кількість жертв, масовий терор проти невинних громадян і цілих етносів, неймовірні страждання мирного населення під час Другої світової війни глибоко шокували цивілізований світ. Держави-переможниці усвідомлювали необхідність не тільки закріпити післявоєнні кордони, а й створити збалансовану систему міжнародного співіснування, а також розробити запобіжники, які б унеможливили повторення трагедії 1939–1945 рр. Як наслідок, у межах Ялтинсько-Потсдамської системи, у 1945 р. була створена Організація Об'єднаних Націй, метою діяльності якої стало підтримання миру і міжнародної безпеки. Однак ні уроки Другої світової війни, ні ООН не завадили керівництву СРСР грубо порушувати взяті на себе зобов'язання.

10 грудня 1948 р. Генасамблея ООН ухвалила Загальну декларацію прав людини, яка лягла в основу більшості майбутніх міжнародних договорів та національних конституцій. У статті 5 говорилося, що ніхто не повинен зазнавати тортур або жорстокого поводження. Стаття 13 передбачала, що кожна людина має право на вільне пересування. Стаття 18 давала кожній людині право на свободу совісті і релігії. Стаття 19 гарантувала право дотримуватися своїх переконань та свободу шукати, одержувати і поширювати інформацію будь-якими засобами і незалежно від державних кордонів. Стаття 20 надавала свободу мирних зборів. Стаття 21 наполягала, що «Воля народу повинна бути основою влади уряду; ця воля повинна виявлятися у періодичних і нефальсифікованих виборах, які повинні провадитись при загальному і рівному виборчому праві». СРСР поставив свій підпис під цією декларацією і зобов'язався її виконувати щодо власних громадян. Однак на практиці радянське керівництво систематично порушувало наведені статті.

Після розпаду СРСР Україна і Росія підписали документ, сумлінне виконання якого гарантувало б взаємовигідний розвиток обидвом сторонам. 31 травня 1997 р. у Києві був укладений Договір про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною та російською федерацією. В ньому говорилося: «Високі Договірні Сторони відповідно до положень Статуту ООН і зобов'язань по Заключному акту Наради з безпеки і співробітництва в Європі поважають територіальну цілісність одна одної і підтверджують непорушність існуючих між ними кордонів». Грубе порушення положень договору з боку Росії спонукало Верховну Раду України припинити його дію з 1 квітня 2019 р.

Ще у 1980 р. набула чинності Віденська конвенція про право міжнародних договорів 1969 року. У нашому контексті важливими є статті 26 і 27 цієї конвенції.

Перша з них утверджує основоположний принцип міжнародного права «*pacta sunt servanda*» («кожен чинний договір є обов'язковим для його учасників і повинен ними добросовісно виконуватись»). Ретроспективний аналіз дотримання міжнародних договорів і конвенцій показує, що росія ніколи не дотримувалась взятих на себе зобов'язань. Стаття 27 Віденської конвенції наголошує, що «Учасник не може посилається на положення свого внутрішнього права як на виправдання для невиконання ним договору» [3]. Україна добровісно імплементувала цю норму у своє внутрішнє законодавство. 28 червня 1996 р. Верховна Рада України затвердила у статті 9 конституційну норму, що чинні міжнародні договори є частиною національного законодавства. Укладання міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України [10].

Аналогічна норма містилася і в російській конституції. Однак 8 грудня 2020 р. путін підписав пакет законів, які встановлюють пріоритет конституції рф над міжнародними договорами з формулюванням: «не допускається застосування норм правил міжнародних договорів російської федерації в їх тлумаченні, яке суперечить конституції російської федерації» [20]. Крім того, в законі «Про міжнародні договори російської федерації» було прописано, що конституційний суд рф тепер має повноваження перевіряти рішення міжнародних судів і міждержавних органів на відповідність конституції [15].

Оцінюючи дії росії щодо України в 2022 р., звернемося до міжнародного законодавства. Неодноразові спроби військової окупації України свідчать про грубе порушення Статуту ООН. Наприклад, у статті 2 говориться, що усі члени ООН вирішують свої міжнародні спори мирними засобами та утримуються від погрози силою. Декілька резолюцій Генеральної асамблеї ООН однозначно засудили російську агресію. 2 березня 2022 р. в резолюції «Агресія проти України» висловлено заклик до росії припинити бойові дії проти України і вивести всі війська з її території, включно з Кримом і Донбасом.

Після заяви путіна 30 вересня 2022 р. про анексію чотирьох українських областей, Генасамблея ухвалила резолюцію «Територіальна цілісність України: дотримання принципів Статуту Об'єднаних Націй». Держави-члени ООН заявили, що жодне територіальне привласнення внаслідок погрози силою або застосування сили не може бути визнане законним. Чітко зазначено, що перебування вищезгаданих українських регіонів під військовим контролем росії несумісне зі Статутом ООН і є результатом агресії. Документ вимагає негайно, повністю і безумовно вивести всі свої військові сили з території України.

Резолюція від 14 листопада 2022 р. передбачає створення реєстру збитків, завданих Україні внаслідок війни, розв'язаної росією, і виплату репарацій. Відповіддю росії став указ її президента від 29 грудня 2022 р., який легалізував мародерство російських окупантів в Україні. Указ скасував заборону на отримання ними «благодійних подарунків» у зв'язку з участю в бойових діях, що відкриває можливість для конфіскацій української власності [16].

Аналізуючи поведінку путінського режиму, можна стверджувати, що кремль веде цілеспрямовану політику на підрив всієї системи міжнародного права і світового порядку. Такі дії підривають довіру до будь-яких домовленостей з росією. Тепер не тільки де-факто, а й де-юре москва демонструє, що не буде у своїх відносинах з іншими країнами керуватися загальноприйнятими правилами. Дестабілізуючи систему міжнародних відносин, росія намагається нав'язати світу право сильного і відкрито відмовляється виконувати власноруч підписані договори, якщо вважає це не вигідним для себе. Відтепер підпис російської федерації під будь-яким договором є нікчемним і позбавляє смислу будь-які домовленості з нею. Тим самим Росія сама виводить себе за межі і міжнародного права, і Статуту ООН. Очевидно, що збереження міжнародної стабільності вимагає ухвалення стосовно росії відповідних заходів (юридичних, економічних, військових) з боку міжнародного співтовариства.

Ще 16 січня 2017 р. Україна подала позов до Міжнародного суду ООН з метою притягнення російської федерації до відповідальності за вчинення актів тероризму і дискримінації протягом її агресії проти України. Основою позову стали: збиття літака рейсу МН17, обстріли житлових масивів Маріуполя і Краматорська, знищення пасажирського автобуса неподалік Волновахи, дискримінація етнічних українців і кримських татар та інші факти.

26 лютого 2022 року Україна подала другий позов до Міжнародного суду ООН щодо порушення росією Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього. У листі від 5 березня посол росії в Нідерландах повідомив, що росія відмовляється брати участь у процесі. На цей час обидва судові провадження тривають.

Висновки. Необхідно констатувати, що міжнародні організації, насамперед ООН, не змогли ні запобігти російсько-українській війні, ні притягнути агресора до відповідальності. Тому після закінчення цієї війни гостро постає питання про створення нової архітектури колективної безпеки у світі. Водночас Україна не повинна уподібнюватися путінському режиму, і має діяти відповідно до Статуту ООН та міжнародних конвенцій.

Отже, можемо зробити висновок, що путінський режим за своїм характером є злочинним і несе небезпеку як власним громадянам, так і міжнародному співтовариству. Тим часом, коли міжнародні відносини пройшли значний шлях еволюції від сваволі до цивілізованих правил співіснування, від війни всіх проти всіх до механізмів колективної безпеки, правосвідомість російських можновладців залишилася варварською. Невиконання міжнародних договорів, конвенцій та інших, взятих на себе зобов'язань було і залишається традиційним для політики російської імперії, радянського союзу і російської федерації. Це спонукає контрагентів враховувати цю обставину під час вироблення політичної й юридичної лінії у взаємовідносинах із кремлем. Це означає, що досягнення сталого і справедливого компромісу з путінським режимом і його закріплення у міжнародному договорі не уявляється можливим. Єдиний документ, який може бути виконаний у цій ситуації – це акт про капітуляцію російської федерації. Відповідно, досягнення миру і стабільності як в Україні, так і на європейському континенті лежить у воєнній, а не в юридичній площині.

Список використаних джерел

1. Біленкова Ю. С. Участь політико-правових суб'єктів Української РСР в розробці та утвердженні основних інститутів нового міжнародного права (1944–1991 рр.): історико-правове дослідження : дис... канд. юрид. наук : 12.00.01 / НДІ публічного права. Київ, 2019. 248 с.
2. Богатчук Д. П. Принцип добросовісного виконання міжнародних зобов'язань : дис... канд. юрид. наук : 12.00.11 / Ін-т законодавства Верховної ради України. Київ, 2018. 220 с.
3. Віденська конвенція про право міжнародних договорів. URL : <https://ips.ligazakon.net/document/MU69K01?an=311>.
4. Военные РФ отправили 58 тонн посылок с границы с Украиной. URL : <https://www.dw.com/ru/smi-voennye-rf-otpravili-58-tonn-posylok-iz-gorodov-na-granice-s-ukrainoj/a-61942151>.
5. В ООН підтвердили катування українських полонених на Донбасі. URL : <https://p-r.com.ua/news/v-oon-pidverdily-katuvannya-ukrainskykh-polonenykh-na-donbasi/>.
6. Галецька Н. Б. Форми імплементації міжнародних договорів європейськими державами: порівняльно-правове дослідження : дис... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2015. 204 с.
7. Дмитрієв А. І. Вестфальський мир 1648 року і сучасне міжнародне право : монограф. Київ : Інститут держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, 2001. 426 с.
8. Задорожна С. М. Теорія та практика функціонування загальних принципів сучасного міжнародного права : дис... д-ра юрид. наук : 12.00.11 / Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. Чернівці, 2019. 474 с.
9. Задорожній О. Агресія Російської Федерації проти України й основні принципи міжнародного права. *Юридичний вісник*. 2015. № 2. С. 233–241.
10. Конституція України. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр%7C>.
11. Короткий Т., Саяпін С., Єделев Р., Хендель Н. Порушення Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р. в період збройного конфлікту на території України: фаховий погляд. *Український часопис міжнародного права*. 2019. № 3. С. 130–140.
12. Марусяк О. В. Анексія Криму Російською Федерацією як злочин агресії проти України: міжнародно-правові аспекти. Чернівці : Місто, 2016. 220 с.
13. Масове вбивство полонених в Оленівці: СБУ та розвідка виступили зі спільною заявою. URL : <https://www.unian.ua/war/masove-vbivstvo-polonenih-v-olenivci-sbu-ta-rozvidka-vistupili-zi-spilnoyu-zayavoyu-novini-vtorgnennya-rosiji-v-ukrajinu-11922036.html>.
14. Окупанти вихваляються рідним, як добивають поранених українців. URL : <https://t.me/SBUkr/4546>.
15. Путин подписал законы о приоритете конституции над международным правом. URL : <https://www.dw.com/ru/putin-podpisal-zakony-o-prioritete-konstitucii-nad-mezhdunarodnym-pravom/a-55872285/>.
16. Путін своїм указом легалізував мародерство окупантів в Україні, – ISW. URL :

- https://censor.net/ua/news/3390491/putin_svoyim_ukazom_legalizuvav_maroderstvo_okupativ_v_ukrayini_isw/.
17. Росіяни в Маріуполі незаконно взяли в полон сотні медиків та поранених цивільних. URL : <https://zn.ua/ukr/UKRAINE/rosijani-v-mariupoli-vzjali-v-polon-medikov-i-poranenikh-tsvivilnikh.html/>.
18. "Суть путинского режима". Блогеры – о мародерстве российских военных. URL : <https://www.svoboda.org/a/ne-armiya-a-sbrod-blogery-o-maroderstve-rossiyskih-voennyh/31788410.html/>.
19. Україна як цивілізаційний суб'єкт історії та сучасності: національна доповідь. Київ : Ніка-Центр, 2020. 356 с.
20. Федеральный закон от 08.12.2020 № 428-ФЗ. URL : <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001202012080062?index=0&rangeSize=1>.
21. Штурм Києва (1918). URL : [https://uk.wikipedia.org/wiki/Штурм_Києва_\(1918\)#Червоний_терор](https://uk.wikipedia.org/wiki/Штурм_Києва_(1918)#Червоний_терор).
22. IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222#Text/.
23. Ukraine: "Children": The attack on the Donetsk Regional Academic Drama Theatre in Mariupol, Ukraine. URL : <https://www.amnesty.org/en/documents/eur50/5713/2022/en/>.

Надійшла до редакції 09.12.2022

References

1. Bilenkova, Yu. S. (2019) Uchast polityko-pravovykh subiektiv Ukrainoi RSR v rozrobtci ta utverdzhenni osnovnykh instytutiv novoho mizhnarodnoho prava (1944–1991 rr.): istoryko-pravove doslidzhennia [The participation of political and legal subjects of the Ukrainian SSR in the development and approval of the main institutions of the new international law (1944–1991): historical and legal research] : dys... kand. yuryd. nauk : 12.00.01 / NDI publicnoho prava, Kyiv. 248 p. [in Ukr.].
2. Bohatchuk, D. P. (2018) Pryntsyp dobrosovisnoho vykonannia mizhnarodnykh zoboviazan [The principle of good faith performance of international obligations] : dys... kand. yuryd. nauk : 12.00.11 / In-t zakonodavstva Verkhovnoyi Rady Ukrainy. Kyiv. 220 p. [in Ukr.].
3. Videnska konventsiiia pro pravo mizhnarodnykh dohovoriv [Vienna Convention on the Law of International Treaties]. URL : <https://ips.ligazakon.net/document/MU69K01?an=311>. [in Ukr.].
4. Voennyye RF otpravili 58 tonn posylok s granitsy s Ukrainoy [The russian military sent 58 tons of parcels from the border with Ukraine]. URL : <https://www.dw.com/ru/smi-voennyye-rf-otpravili-58-tonn-posylok-iz-gorodov-na-granice-s-ukrainoy/a-61942151>. [in russ.].
5. V OON pidtverdyly katuvannia ukraïnskykh polonenykh na Donbasi [The UN confirmed the torture of Ukrainian prisoners in Donbas]. URL: <https://p-p.com.ua/news/v-oon-pidtverdyly-katuvannya-ukraïnskykh-polonenykh-na-donbasi/>. [in Ukr.].
6. Haletska, N. B. (2015) Formy implementatsii mizhnarodnykh dohovoriv yevropeiskymy derzhavamy: porivnialno-pravove doslidzhennia [Forms of implementation of international treaties by European states: a comparative legal study] : dys... kand. yuryd. nauk : 12.00.01 / L'viv's'kyy natsional'nyy universytet imeni Ivana Franka. Lviv, 204 p. [in Ukr.].
7. Dmytriiev, A. I. (2001) Vestfalskyi myr 1648 roku i suchasne mizhnarodne pravo [The Peace of Westphalia of 1648 and modern international law]. Kyiv, 426 p. [in Ukr.].
8. Zadorozhna, S. M. (2019) Teoriia ta praktyka funktsionuvannia zahalnykh pryntsypiv suchasnoho mizhnarodnoho prava [Theory and practice of functioning of the general principles of modern international law] : dys... d-ra yuryd. nauk : 12.00.11 / Chernivets'kyy natsional'nyy universytet imeni Yuriya Fed'kovycha. Chernivtsi, 474 p. [in Ukr.].
9. Zadorozhnii, O. (2015) Ahresiia Rosiiskoi Federatsii proty Ukrainy y osnovni pryntsypy mizhnarodnoho prava [Aggression of the Russian Federation against Ukraine and the basic principles of international law]. *Yurydychnyi visnyk*. № 2, pp. 233–241. [in Ukr.].
10. Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine]. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр%7С> [in Ukr.].
11. Korotkyi, T., Saiapin, S., Yedeliev, R., Khendel, N. (2019) Porushennia Zhenevskykh konventsii vid 12 serpnia 1949 r. v period zbroinoho konfliktu na terytorii Ukrainy: fakhovyi pohliad [Violation of the Geneva Conventions of August 12, 1949 during the armed conflict on the territory of Ukraine: a professional view]. *Ukrainskyi chasopys mizhnarodnoho prava*. № 3, pp. 130–140. [in Ukr.].
12. Marusiak, O. V. (2016) Aneksiia Krymu Rosiiskoiu Federatsiieiu yak zlochyn ahresii proty Ukrainy: mizhnarodno-pravovi aspekty [The annexation of Crimea by the Russian Federation as a crime of aggression against Ukraine: international legal aspects]. Chernivtsi : Misto, 220 p. [in Ukr.].
13. Masove vbyvstvo polonenykh v Olenivtsi: SBU ta rozvidka vystupyly zi spilnoiui zaiavoioi [Mass killing of prisoners in Olenivka: SBU and intelligence issued a joint statement]. URL : <https://www.unian.ua/war/masove-vbivstvo-polonenih-v-olenivci-sbu-ta-rozvidka-vistupili-zi-spilnoyu-zayavoyu-novini-vtorgnennya-rosiji-v-ukrajinu-11922036.html>. [in Ukr.].
14. Okupanty vykhvaliautsia ridnym, yak dobyvaiut poranenykh ukraïntsiv [The occupiers brag to their relatives about how they finish off wounded Ukrainians]. URL : <https://t.me/SBUkr/4546>. [in Ukr.].

15. Putin podpisal zakony o prioritete konstitutsii nad mezhdunarodnym pravom [Putin signed laws on the primacy of the constitution over international law]. URL : <https://www.dw.com/ru/putin-podpisal-zakony-o-prioritete-konstitutsii-nad-mezhdunarodnym-pravom/a-55872285>. [in Russ.].

16. Putin svoim ukazom lehalizuvav maroderstvo okupantiv v Ukraini, – ISW [By his decree, Putin legalized the looting of the occupiers in Ukraine, – ISW]. URL: https://censor.net/ua/news/3390491/putin_svoyim_ukazom_legalizuvav_maroderstvo_okupantiv_v_ukraini_isw [in Ukr.].

17. Rosiiany v Mariupoli nezakonno vzialy v polon sotni medykiv ta poranenykh tsyvilnykh [The Russians illegally captured hundreds of medics and wounded civilians in Mariupol]. URL: <https://zn.ua/ukr/UKRAINE/rosijani-v-mariupoli-vzjali-v-polon-medikiv-i-poranenikh-tsyvilnykh.html> [in Ukr.].

18. "Sut putinskogo rezhima". Blogery – o maroderstve rossiyskikh voennyh ["The Essence of Putin's Regime". Bloggers - about the looting of the Russian military]. URL : <https://www.svoboda.org/a/ne-armiya-a-sbrod-blogery-o-maroderstve-rossiyskikh-voennyh/31788410.html>. [in Russ.].

19. Ukraina yak tsyvilizatsiyni subiekt istorii ta suchasnosti: natsionalna dopovid [Ukraine as a civilizational subject of history and modernity: a national report]. Kyiv : Nika-Tsentr, 2020. 356 s. [in Ukr.].

20. Federalnyi zakon ot 08.12.2020 № 428-FZ [Federal Law No. 428-FZ dated December 8, 2020]. URL : <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001202012080062?index=0&rangeSize=1>. [in Russ.].

21. Shturm Kyieva (1918) [Storming of Kyiv (1918)]. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Штурм_Києва_\(1918\)#Червоний_терор](https://uk.wikipedia.org/wiki/Штурм_Києва_(1918)#Червоний_терор) [in Ukr.].

22. IV Konventsiiia pro zakony i zvychai viiny na sukhodoli ta dodatok do nei [IV Convention on the Laws and Customs of War on Land and its Annex]. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222#Text [in Ukr.].

23. Ukraine: "Children": The attack on the Donetsk Regional Academic Drama Theatre in Mariupol, Ukraine. URL : <https://www.amnesty.org/en/documents/eur50/5713/2022/en/>.

ABSTRACT

Mykola Slobodyanyuk. The evolution of legal principles of international cooperation in the context of the russian-ukrainian war: from the Treaty of Westphalia to the present. The article for the first time comprehensively examines the step-by-step evolution of the principles of international law from the Westphalian system of treaties of 1648 to the present day and the degree of observance of these principles in the relations between russia and Ukraine. It was found out that during this period, despite the devastating wars, humanity sought to develop mechanisms for peaceful resolution of conflicts, to develop principles of international relations, to introduce civilized rules of warfare, to alleviate the suffering of the civilian population during hostilities. Each global war ended with the creation of a new system of peaceful coexistence: Westphalian sovereignty, Treaty of Versailles, Treaties of Yalta and Potsdam. The Geneva, Hague, Vienna and other international conventions became important elements of these systems, the purpose of which was to protect the inalienable rights of every person, develop fair rules of international relations and introduce civilized rules of warfare.

It has been proven that failure to fulfill international obligations is a traditional political course for the governments of the russian empire, the Soviet Union, and the russian federation. It was established that the Russian leadership systematically violated all signed ukrainian-russian agreements. It has been found that in recent years, legislative acts have been adopted in russia that contradict the international obligations of the russian authorities. In addition, by the fact and nature of its full-scale aggression against Ukraine in 2022, russia clearly demonstrated its reluctance to resolve disputes peacefully. Such steps are deliberately aimed at undermining the foundations of collective security in the world and take this state beyond the UN Charter and civilized international relations. This means that the existing international security mechanisms have lost their relevance, and after the end of the russian-ukrainian war, the question of creating a new collective security architecture in the world will become acute.

Keywords: *Ukraine, russia, international law, Vienna Convention of 1969, pacta sunt servanda, UN Charter.*